

Sylwia SADOWSKA

Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu, Polska

ORCID: 0009-0008-9693-9480

WYZWANIA I BARIERY TWORZENIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W POLSCE NA PRZYKŁADZIE SPÓŁDZIELNI SOCJALNEJ ZIELONY SERWIS

Streszczenie

W Polsce coraz więcej osób chce działać na rzecz społeczności lokalnej i pomagać potrzebującym, szukając odpowiedniej formy organizacyjno-prawnej. Odpowiedzią na ten dylemat może być niniejszy artykuł, obejmujący kwestie związane z zakładaniem spółdzielni, a szczególnie spółdzielni socjalnych jako organizacji łączących aspekty działalności gospodarczej z dążeniem do zaspokajania potrzeb społecznych, szczególnie w kontekście reintegracji społecznej i zawodowej osób podlegających wykluczeniu społecznemu. Artykuł ma charakter studium empirycznego, odwołującego się do aktywności społecznej w zakresie spółdzielczości, a zwłaszcza zakładania nowych podmiotów, jakimi są spółdzielnie socjalne. Służy temu przybliżenie okoliczności towarzyszących założonej w 2022 roku Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis z siedzibą w Ciężkowicach.

Słowa kluczowe: spółdzielnia, spółdzielnia socjalna, rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym, reintegracja społeczna, reintegracja zawodowa.

CHALLENGES AND BARRIERS TO ESTABLISHING SOCIAL COOPERATIVES IN POLAND ON THE EXAMPLE OF THE ZIELONY SERWIS SOCIAL COOPERATIVE

Summary

In Poland, more and more people want to act for the benefit of the local community and help those in need, looking for an appropriate organizational and legal form. The answer to this dilemma may be this article covering issues related to the establishment of social cooperatives as organizations combining aspects of economic activity with the desire to meet social needs, especially in the context of social and professional reintegration of people subject to social exclusion. The article is a kind of practical study referring to social activity in the field of establishing new entities, which are social cooperatives. The reflection of the issue is an approximation of the circumstances surrounding the Social Cooperative Zielony Serwis, founded in 2022, based in Ciężkowice.

Key words: cooperative, social cooperative, registration in the National Court Register, social reintegration, professional reintegration.

Wprowadzenie

Spółdzielczość w Polsce ma blisko 200-letnią tradycję. Wieloletnie doświadczenie doprowadziło do wykształcenia wielu grup, typów i rodzajów spółdzielni odpowiadających na potrzeby społeczne. Wśród licznych podmiotów mających swe źródła w spółdzielczości szczególną rolę odgrywają spółdzielnie socjalne jako organizacje, których celem jest zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej przez prowadzenie działalności gospodarczej.

Spółdzielnie socjalne działające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mają określone zasady funkcjonowania, z czego pierwszorzędne znaczenie należy przypisać ich zakwalifikowaniu do organizacji typu zrzeszeniowego (korporacyjnego), co oznacza, że główną determinantą zakładania i istnienia jest członkostwo określonych podmiotów. Należy zauważyć, że wszyscy członkowie spółdzielni socjalnych mają równy udział w zarządzaniu oraz podejmowaniu decyzji. Dodatkowo trzeba podkreślić, że ważnym elementem działalności spółdzielni socjalnych jest ich społeczna odpowiedzialność. Organizacje te powinny działać na rzecz dobra wspólnego, np. poprzez wspieranie bezrobotnych czy osób z niepełnosprawnością lub prowadzenie działań proekologicznych.

Warto również zwrócić uwagę na rolę spółdzielni socjalnych w polskim sektorze ekonomii społecznej. Organizacje te są ważnym elementem ekosystemu społecznego, który ma na celu zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej, jak również poprawę jakości życia. Z tego też względu rozwój spółdzielni socjalnych w Polsce jest ważny z perspektywy społecznej oraz ekonomicznej, a szczególnie w kontekście lokalnych społeczności.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie przede wszystkim aspektów prawnych, obejmujących zasady związane z tworzeniem spółdzielni socjalnych jako szczególnego rodzaju organizacji, które zyskują coraz większą popularność. Oprócz wiodącej roli przypisanej analizie aktów prawnych normujących działalność spółdzielni socjalnych, artykuł dotyka też kwestii ekonomicznych i społecznych towarzyszących zakładaniu spółdzielni socjalnych. Służy temu przedstawienie zasad funkcjonowania Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, która powstała w 2022 roku w Ciężkowicach, będącej przykładem współpracy samorządu, miejscowych organizacji pozarządowych, a także osób fizycznych, dążących do zaspokajania potrzeb społeczności lokalnej.

Zrealizowaniu przyjętego celu badawczego służy wykorzystanie wykładni gramatycznej i celowościowej aktów normatywnych regulujących działalność spółdzielni socjalnych. Dodatkowo niezwykle istotne pozostaje zbadanie dokumentów o charakterze wewnętrznym, takich jak: statut spółdzielni socjalnej, stosowne uchwały o zebraniu członków i powołaniu spółdzielni socjalnej, regulaminy działalności, sprawozdania finansowe przedstawiane do Krajowego Rejestru Sądowego. Uzupełnienie treści wynikających z dokumentów stanowi indywidualny pogłębiony wywiad przeprowadzony z Zarządem Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis. Połączenie aspektów legalnych wynikających ze źródeł prawa powszechnie obowiązującego z analizą konkretnych dokumentów obrazujących warunki założenia oraz funkcjonowania danej spółdzielni socjalnej służy przede wszystkim przedstawieniu pełnej perspektywy w badaniu wybranej problematyki.

Pierwsza część artykułu ukierunkowana jest na ogólne, teoretyczne odniesienie się do zagadnień obejmujących prawno-organizacyjne kwestie spółdzielczości, a zwłaszcza zakładania spółdzielni socjalnych. Druga część z kolei skupia się na praktycznym zobrazowaniu podjętej problematyki, czemu służy przedstawienie okoliczności, a głównie impulsów i barier towarzyszących tworzeniu Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, która została założona w Ciężkowicach w 2022 roku i dopiero się rozwija, dążąc nie tylko do osiągnięcia zysków jako przedsiębiorca, ale zmierzając również ku wsparciu społeczności lokalnej m.in. poprzez wykonywanie działań zleconych przez gminę czy reintegrację społeczną i zawodową swoich członków, którzy dotychczas pozostawali w gronie osób wykluczonych.

1. Ramy organizacyjno-prawne funkcjonowania spółdzielni z uwzględnieniem spółdzielni socjalnych

Pojęcie „spółdzielnia” ma charakter wielowymiarowy. Etymologicznie źródłosłów „spółdzielnia” należy wiązać ze „współdziałaniem”, co można odnosić do podziału kosztów, zysków i obowiązków między współpracującymi ludźmi. Spółdzielnię można też rozumieć jako „kooperację”, co prowadzi do powiązania z łacińskim określeniem „cooperatio”, rozumianym jako wspólne działanie. Wywodzi się ono od czasownika „cooperari”, który składa się z przedrostka „co-” oznaczającego „współdziałanie” oraz czasownika „operari” oznaczającego „pracować” (Boczar, 1973, s. 176; Pleśniak, 2019, s. 160). Współcześnie słowo „kooperacja” używane jest w kontekście różnych dziedzin życia, w których ludzie lub organizacje współpracują ze sobą w celu osiągnięcia wspólnych celów. Może dotyczyć to zarówno działań gospodarczych, jak i społecznych, kulturalnych czy naukowych.

Pod względem przedmiotowym „spółdzielnia” definiowana jest jako kooperatywa, dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, prowadzące działalność gospodarczą, wychowawczą, społeczną, oświatową i kulturalną na rachunek i w interesie jego członków (<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/sp%C3%B3%C5%82dzielnia.html>, dostęp: 31.03.2023), przy czym należy zwrócić uwagę na fakt, iż definicja ta koncentruje się na dobrowolności członkostwa i pełnionych funkcjach społeczno-gospodarczych.

W kontekście legalnym można odwoływać się do określenia spółdzielni zawartego pierwotnie w Ustawie z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach, którą należy uznać za pierwszy polski akt prawny w tej dziedzinie. Ustawa ta w art. 1 definiowała spółdzielnię jako zrzeszenie nieograniczonej liczby osób o zmiennym kapitale i składzie osobowym, mające na celu podniesienie zarobku lub gospodarstwa członków przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, a dodatkowo podniesienie poziomu kulturalnego swych członków. W świetle tej definicji za spółdzielnię należało uznać jednostkę organizacyjną, służącą zarówno celom gospodarczym, jak i niegospodarczym, prowadzoną w ramach wspólnego przedsiębiorstwa przez jej członków. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze w art. 1 § 1 statuuje spółdzielnię jako dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą. Ponadto, zgodnie z art. 1 § 1, spółdzielnia może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. Definicja ta wskazuje cechy spółdzielni, którymi są: charakter zrzeszeniowy, dobrowolność ze zmiennym składem osobowym, zmienny fundusz udziałowy, a także prowadzenie wspólnej działalności gospodarczej w interesie członków, jak również fakultatywne prowadzenie działalności społecznej i oświatowo-kulturalnej. Definicja ta pomija jednak cechę samorządności i samodzielności spółdzielni, przez co należy domniemywać, że te aspekty spółdzielni są oczywiste i nie trzeba ich wprost wymieniać (Gniewek, 2012, s. 25).

W ujęciu prawa międzynarodowego należy zwrócić uwagę na definicję spółdzielni przyjętą w 1995 roku w Manchesterze w trakcie XXX Międzynarodowego Kongresu Spółdzielczego, gdzie stwierdzono, że spółdzielnia jest autonomiczną organizacją osób, które zrzeszyły się dobrowolnie w celu zaspokojenia aspiracji i potrzeb kulturalnych, ekonomicznych i socjalnych przez założenie wspólnego demokratycznie zarządzanego. W myśl przytoczonej definicji najważniejszą cechą spółdzielni jest jej zdolność do zaspokajania potrzeb zrzeszonych w niej członków oraz podkreślenie roli demokracji

przy wyborze organów. Jednocześnie trzeba zauważyć, że kongres ten przyjął 7 zasad konstruujących podstawę działalności spółdzielczej, tj. zasadę dobrowolnego i otwartego członkostwa, demokratycznej kontroli, ekonomicznego uczestnictwa członków, samorządności i niezależności, kształcenia, szkolenia i informowania, współpracy między spółdzielniami troski o społeczność lokalne (Cioch, 2009, s. 28; Stolińska-Janic, 1996, s. 18).

Przybliżając termin „spółdzielnia”, nie należy zapominać o wskazaniu ich typów, stopniowo wyodrębnianych z ogólnie rozumianej „spółdzielczości”, których podział jest problemem złożonym. Istota złożoności wynika głównie z trudności w znalezieniu jednego, zasadniczego kryterium klasyfikacji. Do najczęściej uwzględnianych w klasyfikacji kryteriów zalicza się: przynależność polityczna i organizacyjna członków spółdzielni, przedmiot i sfera prowadzenia działalności, branża, gałąź gospodarki, środowisko prowadzenia działalności (Kędziorek, 1988, s. 66). Występuje również wyodrębnienie spółdzielni ze względu na: grupy, typy i rodzaje, co prezentuje tabela 1.

Tabela 1

Klasyfikacja spółdzielni według grup, typów i rodzajów

Grupa	Typ	Rodzaj
spółdzielnie użytkowników	spółdzielnie budownictwa mieszkaniowego	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie mieszkaniowe
	spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe	<ul style="list-style-type: none"> • banki spółdzielcze • spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe
	spółdzielnie handlu i przetwórstwa	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie mleczarskie • spółdzielnie ogrodnicze
	spółdzielnie handlowe	<ul style="list-style-type: none"> • powszechne spółdzielnie spóżywców „Społem” • wiejskie spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu • rzemieślnicze spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu
	spółdzielnie usług socjalno-kulturalnych i społeczno-wychowawczych	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie wydawnicze • spółdzielnie turystyczno-wypoczynkowe • spółdzielnie zdrowia • spółdzielnie uczniowskie
spółdzielnie wytwórcze	rolnicze spółdzielnie produkcyjne oraz inne spółdzielnie zajmujące się produkcją rolną i usługami rolniczymi	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie • spółdzielnie kółek rolniczych • gminne spółdzielnie „Samopomoc Chłopska”
	spółdzielnie pracy	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie transportowe • chałupnicze spółdzielnie pracy • młodzieżowe spółdzielnie pracy • studenckie spółdzielnie usługowo-produkcyjne • spółdzielnie hodowców • spółdzielnie pracy produkcyjno-usługowe i usługowe, • spółdzielnie rękodzieła artystycznego „CEPELIA”, • spółdzielnie inwalidów • spółdzielnie socjalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.zlsp.org.pl/pl/o-spoldzielniach (dostęp: 31.03.2023).

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 1, główna wytyczna podziału spółdzielni na grupy koncentruje się wokół funkcji spełnianych w odniesieniu do członków. Spółdzielnie, które zaspokajają potrzeby gospodarcze swoich członków, kwalifikowane są jako spółdzielnie użytkowników, natomiast te, które zatrudniają członków w celach zarobkowych, należy zaliczyć do spółdzielni wytwórczych. Określony rodzaj spółdzielni nie jest ściśle przypisany konkretnemu typowi bądź grupie spółdzielczej, ponieważ np. w przypadku spółdzielni ogrodniczej można ją zakwalifikować zarówno do typu handlu i przetwórstwa, jak i typu rolniczych spółdzielni produkcyjnych, w rezultacie czego ze spółdzielni z grupy użytkowników zostanie przyporządkowana do spółdzielni wytwórczych.

Pod względem realizowanych celów spółdzielnie różnią się, działając w wielu sferach życia społeczno-gospodarczego. Można zatem wskazać poszczególne branże spółdzielcze, sklasyfikowane w oparciu o charakter działalności, co obrazuje tabela 2.

Tabela 2

Branże spółdzielcze według charakteru działalności

Charakter działalności	Branże spółdzielcze
rolniczo-handlowy	<ul style="list-style-type: none"> • rolnicze spółdzielnie produkcyjne • spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie • spółdzielnie kółek rolniczych • spółdzielnie mleczarskie • spółdzielcze grupy producentów rolnych • gminne spółdzielnie „Samopomoc Chłopska” • spółdzielczość spożywców „Społem” • spółdzielnie rękodzieła artystycznego „CEPELIA”
bankowy	<ul style="list-style-type: none"> • banki spółdzielcze • spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe
pracowniczo-rzemieślniczy	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie pracy • spółdzielnie rzemiosła
mieszkaniowy	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie mieszkaniowe
pomocowo-społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • spółdzielnie inwalidów i niewidomych • spółdzielnie socjalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Prawo spółdzielcze*, H. Cioch, 2011, Warszawa: Wolters Kluwer, s. 39; www.krs.org.pl/branze-spoldzielcze (dostęp: 31.03.2023).

Przyporządkowanie branży spółdzielczej do określonego charakteru prowadzonej działalności gospodarczej nie jest zadaniem prostym ze względu na prowadzenie przez spółdzielnie działalności o szerokim zakresie. Przykładem tego może być spółdzielnia inwalidów i niewidomych, która nie tylko zrzesza osoby dotknięte niepełnosprawnością, pomagając im w wypełnianiu ról społecznych, lecz również spółdzielnia taka jest przedsiębiorcą, prowadzącym działalność handlową, polegającą na sprzedaży produktów wytwarzanych przez członków.

Biorąc pod uwagę autonomiczność i otwartość ruchu spółdzielczego, należy podkreślić, że spółdzielczość funkcjonuje w wielu obszarach. Takie zróżnicowanie i rozdrobnienie powoduje jednak, że mają one możliwość grupowania się i tworzenia związków spółdzielczych rewizyjnych, do założenia których wymagane jest minimum 10 członków (art. 240 § 1 prawa spółdzielczego). Tabela 3 prezentuje skupienie poszczególnych branż spółdzielczych w danych związkach rewizyjnych.

Tabela 3

Uczestnictwo spółdzielni w związkach rewizyjnych

Branża spółdzielcza	Przedmiot działalności	Związek rewizyjny
rolnicze spółdzielnie produkcyjne	<ul style="list-style-type: none"> • produkcja roślinna • hodowla zwierzęca • spółdzielczość wielostronna, łącząca uprawy polowe i chów zwierząt 	Krajowy Związek Rewizyjny Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych
spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie	<ul style="list-style-type: none"> • produkcja warzyw, owoców, kwiatów, miodu i jego produktów pochodnych • sprzedaż materiału szkółkarskiego • prowadzenie punktów skupu owoców i warzyw 	Związek Rewizyjny Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskich
spółdzielnie kółek rolniczych	<ul style="list-style-type: none"> • usługi z zakresu rolnictwa • działalność artystyczna i kulturalna 	Krajowy Związek Rewizyjny Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych
spółdzielnie mleczarskie	<ul style="list-style-type: none"> • przetwórstwo mleka 	Krajowy Związek Spółdzielni Mleczarskich
spółdzielcze grupy producentów rolnych	<ul style="list-style-type: none"> • sprzedaż produktów rolnych • dostosowanie produkcji do warunków rynkowych • poprawa efektywności gospodarowania i planowanie produkcji 	Krajowy Związek Rewizyjny Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych
gminne spółdzielnie „Samopomoc Chłopska”	<ul style="list-style-type: none"> • sprzedaż detaliczna i hurtowa • zaopatrywanie wsi i gospodarstw rolnych w artykuły i narzędzia do produkcji rolnej 	Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”
spółdzielczość spożywców „Społem”	<ul style="list-style-type: none"> • handel detaliczny i hurtowy • gastronomia • produkcja piekarska i ciastkarska • działalność masarska i garmażeryjna • hotelarstwo 	Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Spożywców „SPOŁEM”
spółdzielnie rękodzieła artystycznego „CEPELIA”	<ul style="list-style-type: none"> • propagowanie sztuki ludowej • sprzedaż rękodzieła 	Spółdzielczy Związek Rewizyjny „CEPELIA”
spółdzielnie mieszkaniowe	<ul style="list-style-type: none"> • zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych członków spółdzielni • dostarczanie członkom samodzielnych lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych, a także lokali o innym przeznaczeniu 	Związek Rewizyjny Spółdzielni Mieszkaniowych RP

banki spółdzielcze	<ul style="list-style-type: none"> • świadczenie usług bankowych 	Związek Rewizyjny Banków Spółdzielczych
spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe	<ul style="list-style-type: none"> • udzielanie pożyczek • udzielanie kredytów 	Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
spółdzielnie pracy	<ul style="list-style-type: none"> • produkcja i świadczenie usług z branży odzieżowej, tekstylnej, obuwniczej, galanterijnej i gastronomicznej 	Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy
spółdzielnie rzemiosła	<ul style="list-style-type: none"> • organizacja działalności usługowej i wytwórczej rzemiosła • pomoc członkom spółdzielni w wykonywaniu przez nich zadań 	Związek Rzemiosła Polskiego
spółdzielnie inwalidów i niewidomych	<ul style="list-style-type: none"> • działalność handlowa, usługowa • działalność zakładowych ośrodków zdrowia i rehabilitacji 	Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych
spółdzielnie socjalne	<ul style="list-style-type: none"> • reintegracja społeczna i zawodowa, podniesienie kwalifikacji osób wykluczonych 	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych

Zródło: opracowanie własne na podstawie: www.krs.org.pl/branze-spoldzielcze; www.zlsp.org.pl/pl/o-spoldzielniach (dostęp: 31.03.2023).

Tworzenie związków rewizyjnych przez spółdzielnie ma służyć zapewnieniu pomocy w realizowaniu działalności statutowej zrzeszonym w nim spółdzielniom (art. 240 § 2 prawa spółdzielczego). Związek rewizyjny spółdzielni działa na podstawie prawa spółdzielczego oraz statutu. Z chwilą wpisania go do Krajowego Rejestru Sądowego nabywa osobowość prawną (art. 240 § 4 prawa spółdzielczego).

Pomimo tak zróżnicowanej klasyfikacji spółdzielni, można doszukiwać się wspólnych elementów dla wszystkich spółdzielni, takich jak: organizowanie racjonalnego i efektywnego gospodarowania w celu zaspokojenia ekonomicznych oraz społeczno-kulturalnych potrzeb i aspiracji członków spółdzielni, a także członków ich rodzin, społeczności lokalnej. Dodatkowo ważne jest szerzenie idei solidarności społecznej, wzajemnego wsparcia, budowania więzi i kształtowania postaw prospołecznych.

Wartości towarzyszące zakładaniu oraz istnieniu spółdzielni, takie jak chociażby: odpowiedzialność, solidarność, przedkładanie kwestii osobowych nad majątkowymi, demokratyczna partycypacja, niewątpliwie stanowią fundamenty spółdzielczości, świadczące o unikalnym charakterze tego typu organizacji (Saz-Gil, Bretos, Díaz-Foncea, 2021, s. 5; Bauer, Guzmán, Santos, 2012, s. 440).

Wśród wielu typów spółdzielni szczególne miejsce zajmują spółdzielnie socjalne, klasyfikowane jako spółdzielnie pracy w kategorii spółdzielni wytwórczych (tabela 1), prowadzące działalność o charakterze pomocowo-społecznym (tabela 2), a zwłaszcza ukierunkowane na reintegrację społeczną i zawodową, podniesienie kwalifikacji osób wykluczonych oraz skupione w Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych (tabela 3).

Spółdzielnia – rozumiana jako współdziałanie – w połączeniu ze słowem „socjalna” wskazuje na silne konotacje społeczne, gdyż łacińskie słowo „socialis” oznacza „społeczny”, inaczej – odnoszący się do społeczeństwa. W kontekście spółdzielni socjalnych, słowo to koresponduje z celami społecznymi, jakie stawiają sobie takie organizacje – przede wszystkim dotyczy to reintegracji społecznej, reintegracji zawodowej oraz edukacyjnej swoich członków oraz pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Tematyczne powiązanie tych dwóch słów: „spółdzielnia” i „socjalna” oznacza zatem organizację, która łączy w sobie formę gospodarczą opartą na współpracy i dzieleniu się zyskami z celami społecznymi, takimi jak pomaganie osobom potrzebującym czy reintegracja społeczna i zawodowa.

Spółdzielnia socjalna – jako wyodrębniony podmiot o interdyscyplinarnym charakterze (Blicharz, Kocowski, Paplicki, 2019, s. 9) – jest stosunkowo nową kategorią prawną, choć sama spółdzielczość na ziemiach polskich ma długą tradycję, gdyż sięga początków XIX wieku (Stefczyk, 1925, s. 9-10; Wojciechowski, 1939, s. 44-46; Pichowski 2004, s. 35-37).

Zasady zakładania, prowadzenia działalności, łączenia i likwidacji spółdzielni socjalnej określa art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Przepisy tej ustawy należy stosować łącznie z unormowaniami zawartymi w prawie spółdzielczym (art. 1 ust. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Dodatkowo, kwestie funkcjonowania spółdzielni socjalnych regulowane są w Ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, Ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Ustawie z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej. Należy zauważyć, że ustawa o spółdzielniach socjalnych, wraz z innymi przytoczonymi aktami prawnymi, tworzy pewien system aktywizacji zawodowej i zatrudnienia osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Wszystkie przywołane akty normatywne mają na celu wspomaganie, za pomocą licznych instrumentów, osób marginalizowanych, wykluczonych społecznie czy defaworyzowanych. Adresatami działalności spółdzielni socjalnej, a jednocześnie członkami organizacji tego typu mogą być osoby wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych w związku z art. 2 pkt 6 ustawy o ekonomii społecznej, tj.: osoby bezrobotne (bezrobotni, długotrwale bezrobotni, poszukujący pracy bez zatrudnienia w wieku do 30. roku życia i po ukończeniu 50. roku życia lub niewykonujący innej pracy zarobkowej), osoby niepełnosprawne, absolwenci centrum integracji społecznej oraz klubu integracji społecznej, osoby o dochodach poniżej stawek określonych w kryteriach dochodowych wynikających z przepisów ustawy o pomocy społecznej, osoby uprawnione do specjalnego zasiłku opiekuńczego, w związku ze sprawowaniem stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, osoby usamodzielniane opuszczające, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby pozbawione wolności, osoby opuszczające zakład karny oraz pełnoletnie osoby opuszczające zakład poprawczy, osobę starsze, osoby, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Oprócz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym członkami spółdzielni socjalnych mogą być inne osoby fizyczne, jeżeli ich praca wymaga szczególnych kwalifikacji (maksymalnie 50% ogólnej liczby członków albo 70%, jeśli członkami są osoby z orzeczonym znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności), a także osoby prawne, tj. organizacje pozarządowe (np. fundacje, stowarzyszenia, których celem statutowym jest reintegracja społeczna i zawodowa), kościelne osoby prawne (kościół albo wydzielone z nich osoby prawne, m.in.: parafie, diecezje, fundacje kościelne), jednostki samorządu terytorialnego (art. 4 ust. 2 w zw. z art. 5 ust. 7 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Należy zauważyć, że spółdzielnia socjalna powinna liczyć nie mniej niż 5 członków w przypadku osób fizycznych lub 2 członków w przypadku osób prawnych i nie więcej niż 50 członków (art. 5 ust. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych).

Podmiotów zaangażowanych w założenie spółdzielni socjalnej jest wiele, gdyż jak w przypadku każdej innej instytucji, otoczenie działalności jest wielopoziomowe i złożone. Należy tutaj wskazać rolę społeczności lokalnej, klientów, przedsiębiorców, władz państwowych, samorządu terytorialnego, ośrodków pomocy społecznej, powiatowych urzędów pracy, banków i jednostek kontrolujących, przy czym zauważalne jest ograniczone zaufanie do spółdzielni socjalnej jako nowego podmiotu gospodarującego, który dopiero musi wykształcić swój wizerunek, zdobyć majątek, stać się wiarygodnym partnerem dla kontrahentów i banków (Chyra-Rolicz, 2017, s. 80).

Spółdzielnia socjalna, korzystając ze wsparcia otoczenia, realizuje następujące cele:

- prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków;
- odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy wśród członków (reintegracja zawodowa);
- odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu wśród członków (reintegracja społeczna);
- prowadzenie działalności społecznej i oświatowo-kulturalnej na rzecz swoich członków i środowiska lokalnego.

Cele te wynikają z przepisów art. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych i świadczą o tym, że mianem spółdzielni socjalnej można określić zrzeszenie osób, łączących się dobrowolnie dla zaspokojenia wspólnych dążeń i potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych poprzez współposiadanie własnego przedsiębiorstwa.

Realizacji tych celów służy przyjęcie określonej ścieżki działania, która znajdzie oparcie społeczne i finansowe w lokalnym środowisku, a także wyczerpie wymagania o charakterze formalnym, wynikające z przepisów prawa. Schemat przedstawiony na rysunku 1 obrazuje etapy zakładania spółdzielni socjalnej.

Rysunek 1. Etapy zakładania spółdzielni socjalnej.

Źródło: opracowanie własne.

Ze schematu przedstawionego na rysunku 1 wynika, że spółdzielnia socjalna powinna „przejsć” kilka faz zanim zacznie formalnie działać. Etapy zakładania spółdzielni socjalnej obejmują podjęcie właściwej decyzji, opracowanie odpowiednich dokumentów przez dane podmioty, wybór organów, opracowanie i złożenie wniosku o rejestrację, zgłoszenie do instytucji publicznych, takich jak Zakład Ubezpieczeń Społecznych czy urząd skarbowy, a także znalezienie źródeł finansowania.

Początek istnienia każdej instytucji, w tym spółdzielni socjalnej, wiąże się z koniecznością właściwie podjętej decyzji, która powinna być poprzedzona odpowiednimi działaniami, takimi jak ocena konkurencji czy poszukiwanie środków na rozpoczęcie działalności. Należy również przygotować biznesplan i określić rodzaj działalności danej spółdzielni socjalnej. Działalność konkretnej spółdzielni socjalnej powinna odpowiadać społecznemu zapotrzebowaniu na organizację pracy i usług, a zatem powinna wiązać się z wyszukiwaniem możliwości wynikających z istniejących nisz rynkowych, niezagospodarowanych jeszcze obszarów, co pozwoli zaistnieć na rynku, przetrwać i móc rozwijać się (Chyra-Rolicz, 2017, s. 83).

Niewątpliwie rozpoczęcie działalności spółdzielni socjalnej wymaga przygotowania wielu dokumentów, odpowiadających wymogom prawa. Najważniejszym aktem konstruującym fundament każdej spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnej, jest statut. Dokument ten określa całość struktury organizacyjnej spółdzielni socjalnej, a przede wszystkim: charakter spółdzielni, prawa oraz obowiązki członków, zasady nabywania i utraty członkostwa, kompetencje organów, tryb podejmowania decyzji, reguły zwoływania

walnych zgromadzeń, obradowania na nich i podejmowania uchwał. Postanowienia statutu powinny być dostosowane do potrzeb konkretnej spółdzielni socjalnej i uwzględniać regulacje wynikające z ustawy o spółdzielniach, prawa spółdzielczego czy ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym. Analizując treść statutu spółdzielni socjalnej, należy wskazać istotne elementy, takie jak:

- nazwa spółdzielni socjalnej;
- siedziba (lokal powinien być wynajęty przed zarejestrowaniem, choć istnieje fikcja prawna, gdyż umowę się podpisuje, gdy stroną jest niezarejestrowana, czyli nieistniejąca spółdzielnia);
- określenie rodzaju działalności gospodarczej przez wskazanie odpowiednich kodów Polskiej Klasyfikacji Działalności;
- cel spółdzielni socjalnej;
- oznaczenie członków spółdzielni zaliczających się zarówno do grona osób wykluczonych, jak i profesjonalistów (kto może być członkiem i jakie warunki musi spełniać; jakie są reguły przyjęcia i wystąpienia członka; jakie prawa i obowiązki dotyczą członków);
- opłaty związane z członkostwem (udział – minimum 1 udział nabyty przez członka; wpisowe o kreślonej kwocie, np. 200 zł);
- określenie zasad gospodarki spółdzielni (możliwe 4 fundusze, a w tym 1 udziałowy i 3, na które przekazywany jest zysk, zamiast na członków, tj.: fundusz udziałowy złożony z udziałów i bez rozdysponowania, fundusz zasobowy złożony z wpisowego, mogący podlegać rozdysponowaniu, fundusz reintegracyjny służący wspieraniu członków, fundusz inwestycyjny przeznaczony na inwestycje i rozwój spółdzielni);
- organy spółdzielni, z czego 2 mają charakter obligatoryjny (walne zgromadzenie i zarząd), a 1 fakultatywny (rada nadzorcza), chyba że skład członkowski przewyższa liczbę 15, to wówczas rada nadzorcza jest obowiązkowa;
- sposób podziału, połączenia się, a także likwidacji spółdzielni socjalnej.

Należy podkreślić, że statut jest swego rodzaju „konstytucją” spółdzielni socjalnej, gdyż tworzy podwaliny istnienia tego typu podmiotu (Godlewska-Bujok, Miżejewski, 2012, s. 28-31). Odpowiednie sformułowania statutowe dają możliwość rozwoju, zamiast zamykania „furtok” i ograniczania działalności. Szczególnie istotne jest właściwe oznaczenie działalności statutowej (odpłatnej lub nieodpłatnej) w kontekście potencjalnych kontroli o charakterze formalnym bądź też finansowym, a także jako baza do występowania o wszelkiego rodzaju wsparcie pieniężne pochodzące z różnych instytucji publicznych, jak np. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy.

Oprócz statutu niewątpliwie ważne jest przygotowanie innych dokumentów, a zwłaszcza dotyczących organów, przy czym walne zgromadzenie jest najważniejszym uchwałodawczym organem spółdzielni, zarząd to organ o charakterze wykonawczym, składający oświadczenia woli za spółdzielnię i reprezentujący spółdzielnię na zewnątrz, zaś rada nadzorcza to organ o charakterze kontrolnym, co najmniej trzyosobowy, składający się z członków spółdzielni, powoływany zawsze, jeśli liczba członków przekroczy 15. Powołanie rady nadzorczej, choćby nawet spółdzielnia liczyła mniej niż 15 członków, daje pewną elastyczność, ponieważ nawet mniejszy skład osobowy może prowadzić do

nieporozumień czy konfliktów i wówczas rada nadzorcza jest organem przydatnym w rozwiązywaniu problemów. Do momentu powołania rady nadzorczej jej kompetencje wykonuje walne zgromadzenie (art. 7 ustawy o spółdzielniach socjalnych).

Najważniejsze dla zapoczątkowania formalnej działalności spółdzielni socjalnej jest zwołanie walnego zgromadzenia, przy czym należy tu podkreślić, że w zebraniu uczestniczą wszyscy członkowie (założyciele) spółdzielni. Walne zgromadzenie założycieli podejmuje następujące uchwały:

- statut poprzez złożenie pod nim podpisów;
- uchwałę o powołaniu spółdzielni;
- uchwałę o powołaniu zarządu.

Zebranie walnego zgromadzenia jest protokołowane, a protokół podpisany przez protokolanta i przewodniczącego. Dokumentację uzupełnia się o: złożone przez założycieli zaświadczenia potwierdzające posiadanie uprawnień do bycia członkiem spółdzielni socjalnej (np. z powiatowego urzędu pracy, zakładu karnego, zakładu opieki zdrowotnej, gminnego ośrodka pomocy społecznej), listę obecności wraz z adresami członków (założycieli) i ich oryginalnym podpisami, uchwałę organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego, kościelnej osoby prawnej lub organizacji pozarządowej o powołaniu spółdzielni socjalnej, w przypadku gdy organem założycielskim jest jednostka samorządu terytorialnego, kościelna osoba prawna lub organizacja pozarządowa (art. 6 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych).

Rejestracja spółdzielni w Krajowym Rejestrze Sądowym następuje w formie online w oparciu o uregulowania zawarte w Ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym. Zgodnie z art. 36 pkt 8, spółdzielnia socjalna, tak jak inne typy spółdzielni, rejestrowana jest w części I, czyli w rejestrze przedsiębiorców, co oznacza, że w obrocie prawnym występuje jako podmiot gospodarczy, tj. przedsiębiorca. Należy zauważyć, że wpis do Krajowego Rejestru Sądowego jest wolny od opłaty sądowej za wpis oraz opłaty za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym (art. 6 ust. 3 ustawy o spółdzielniach socjalnych), co świadczy o tym, że ustawodawca przewidział, iż mimo faktu rejestracji podmiotu funkcjonującego jako przedsiębiorca, przyszła działalność obejmować będzie również aktywność o charakterze społecznym, co wymaga wsparcia, również pod względem formalno-finansowym. Do wniosku o rejestrację spółdzielni socjalnej, złożonego za pośrednictwem Portalu Rejestrów Sądowych (<https://prs.ms.gov.pl/>), dołącza się w formie elektronicznej (skany dokumentów z wyjątkiem aktów notarialnych) następujące dokumenty:

- protokół zgromadzenia założycielskiego i uchwały (o powołaniu spółdzielni, o przyjęciu statutu, wyborze zarządu);
- statut;
- uchwały organów stanowiących założycieli o powołaniu spółdzielni socjalnej (dot. spółdzielni socjalnej zakładanej przez osoby prawne);
- potwierdzenie uprawnienia osób fizycznych do założenia spółdzielni (np. zaświadczenie z powiatowego urzędu pracy w przypadku spółdzielni socjalnej zakładanej przez osoby fizyczne);
- oświadczenie członków zarządu o zgodzie na kandydowanie (jeżeli dany członek zarządu nie będzie podpisywał wniosku) i o adresie do doręczeń.

Spółdzielnia nabywa osobowość prawną i rozpoczyna swą działalność gospodarczą w momencie wpisania jej do Krajowego Rejestru Sądowego (art. 11 § 1 prawa spółdzielczego), a nie powołania. Jednakże za czynności dokonane w interesie spółdzielni przed zarejestrowaniem osoby działającej do chwili zarejestrowania spółdzielni odpowiadają wobec osób trzecich solidarnie. Za zobowiązania wynikające z tych czynności spółdzielnia odpowiada po jej zarejestrowaniu tak jak za zaciągnięte przez siebie (art. 11 § 1 zd. 1 i 2 prawa spółdzielczego). Jeżeli spółdzielnia chce zacząć działalność w późniejszym terminie niż moment zarejestrowania, powinno być to zaznaczone w odpowiedniej uchwale.

Oprócz rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym, założenie spółdzielni socjalnej wymaga zgłoszenia do urzędu statystycznego w celu uzyskania numeru REGON, urzędu skarbowego – numer NIP oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jako płatnika składek na ubezpieczenie społeczne. Wymogi formalne w tym względzie wynikają z przepisów zawartych w regulacjach, takich jak: Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników, a także Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Niezależnie od spełnienia wymogów formalno-prawnych, każda spółdzielnia socjalna od początku swego istnienia koncentruje się na pozyskaniu wsparcia finansowego, które może polegać na udzieleniu m.in.: dotacji, pożyczek, poręczeń, usług lub doradztwa w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym, zrefundowania kosztów lustracji (art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Spółdzielnia socjalna może korzystać z pomocy publicznej. Przykładowo, istnieje możliwość uzyskania jednorazowego dofinansowania z Funduszu Pracy z przeznaczeniem dla osób bezrobotnych zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej (art. 46 pkt 1d, 3 i 4 ustawy o promocji zatrudnienia) albo jednorazowego wsparcia z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie wniesienia wkładu w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą (art. 12a ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych).

Należy podkreślić, że wsparcie finansowe przyczynia się do popularyzowania idei spółdzielczości socjalnej (Kłodnicka, 2013, s. 14-15). Brak środków pieniężnych może zniweczyć wszelkie próby reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dlatego tak istotne pozostaje dążenie do osiągnięcia zysków jako podstawowy element konstrukcyjny każdej działalności gospodarczej, z jednoczesnym podkreśleniem roli odpłatnej oraz nieodpłatnej działalności statutowej, ukierunkowanej na realizację celów o charakterze społecznym. Ten dualizm, łączący elementy społeczne (wartości takie jak: solidarność, równość, zasady demokratycznego uczestnictwa) oraz gospodarcze (aktywność ekonomiczna, prowadzenie działalności gospodarczej), ma na celu angażowanie członków spółdzielni, którzy mogliby w pełni korzystać z finansowych i społecznych zasobów (Novkovic, Puusa, Miner, 2022, s. 3). Szczególnie dotyczy to możliwości wspierania osób defaworyzowanych, marginalizowanych, niekorzystających w pełni z uprawnień przysługujących wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis z siedzibą w Ciężkowicach jako nowy podmiot dążący do reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie

Spółdzielnia socjalna to forma organizacji pozarządowej, działającej w celu pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, takiej jak bezrobocie, niepełnosprawność, bezdomność, co z kolei rodzi skutki w postaci ubóstwa, marginalizacji, wykluczenia społecznego. Spółdzielnia socjalna może działać w obrębie różnorodnych sektorów gospodarki, np. rolnictwa, gastronomii czy turystyki. Jej celem jest nie tylko generowanie zysków, ale przede wszystkim pomaganie swoim członkom w znalezieniu pracy, zdobyciu doświadczenia zawodowego i poprawie sytuacji życiowej. Należy zauważyć, że idee takie, jak: współpraca, partycypacja i demokracja odgrywają kluczową rolę w funkcjonowaniu każdej spółdzielni socjalnej, gdyż wszyscy członkowie mają prawo do głosu, a tym samym mogą wpływać na decyzje podejmowane przez spółdzielnię, przy czym zyski przeznaczane są na działalność statutową.

Zakładanie spółdzielni socjalnych ma szczególne znaczenie w funkcjonowaniu małych, lokalnych społeczności. Należy podkreślić zwłaszcza rolę jednostek samorządu terytorialnego (gmin, w tym gminnych ośrodków pomocy społecznej), jak również organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji), które odpowiednio wykonując zadania z zakresu administracji publicznej czy realizując cele statutowe, dążą do wzmocnienia najsłabszego ogniwa społeczności, czyli zaktywizowania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania te często są wspierane poprzez wykorzystanie instrumentów wynikających z realizacji licznych projektów finansowanych ze środków publicznych, w tym unijnych, co ma zmaksymalizować aktywność w zakresie ekonomii społecznej, a dotyczy to zwłaszcza spółdzielni socjalnych.

Legalne podstawy działalności spółdzielni socjalnych i możliwość uzyskania wsparcia finansowego z wielu źródeł niewątpliwie stanowią bodziec do zakładania nowych podmiotów tego typu. Zgodnie z danymi zawartymi w eKRS, w Polsce na koniec marca 2023 roku funkcjonowały 2 102 spółdzielnie socjalne, z czego 129 miało siedzibę w Małopolsce, co stanowi ok. 6% ogółu w skali krajowej. Wśród wskazanych przedsiębiorców zarejestrowanych w pierwszej części Krajowego Rejestru Sądowego występuje Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis z siedzibą w Ciężkowicach.

Gmina Ciężkowice, jak wynika z uchwały Rady Miejskiej Nr XXV/198/17 z dnia 30 marca 2017 roku Gminny Program Rewitalizacji Gminy Ciężkowice na lata 2016-23, obejmuje obszar stosunkowo słabo rozwinięty gospodarczo, a także demograficznie, ponieważ lokalna społeczność odchodzi od tradycyjnej działalności rolniczej, dążąc do pozyskania odmiennych źródeł utrzymania, zaś użytki rolne przekształcane są w działki budowlane (rzadziej rekreacyjne) bądź odłogowane. Jednocześnie na terenie gminy nie występuje znaczny potencjał ukierunkowany na kreowanie działań gospodarczych, które stworzyłyby atrakcyjne miejsca pracy dla mieszkańców, minimalizując tym samym zjawisko depopulacji, polegające na odpływie ludności, głównie w wieku produkcyjnym. Na obszarze gminy Ciężkowice istnieje szeroka gama problemów wynikających z ubóstwa, bezrobocia, znaczącego stopnia zależności od działalności pomocy społecznej, niewystarczających możliwości rozwoju dla wielu członków społeczności lokalnej, a tym samym zmniejszania się liczby ludności, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Oprócz problemów społecznych, w gminie Ciężkowice występują kłopoty o charakterze urbanistycznym, ponieważ zabudowa jest rozproszona i cechuje się oddaleniem od centrum, co rodzi konsekwencje w postaci wykluczenia

komunikacyjnego, a zatem potęguje bezrobocie wśród ludności zamieszkującej wsie okalające miejscowość Ciężkowice, zniechęcając tym samym do podejmowania zatrudnienia i uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym gminy. Wskazane okoliczności niewątpliwie wpływają na fakt, że w gminie zauważalny jest niewielki rozwój przedsiębiorczości, co może mieć źródło w niedoborach infrastrukturalnych, lokalnej tradycji rolniczej, nie zapewniającej jednak możliwości utrzymania się na odpowiednim poziomie życia. Prowadzi to do konkluzji, że marginalizacja niektórych członków społeczności lokalnej powoduje powstawanie patologii, w tym związanych z nadużywaniem alkoholu oraz stosowaniem przemocy domowej, depopulacji, bezrobocia, ubóstwa, a zatem ogólnego pogarszania się położenia mieszkańców gminy Ciężkowice.

Przyjęcie przez władze gminy „uchwały rewitalizacyjnej” spowodowało, że zaistniała potrzeba podjęcia działań służących przeciwdziałaniu zjawisku wykluczenia społecznego powiązanemu z bezrobociem, ubóstwem czy wyludnianiem się. Odpowiedzią na zminimalizowanie problemu było utworzenie podmiotu łączącego elementy gospodarcze i społeczne, który byłby samodzielny, aczkolwiek mógłby liczyć na wsparcie ze strony jednostki samorządu terytorialnego czy lokalnych organizacji pozarządowych. Podmiotem tym powinna zostać spółdzielnia socjalna.

Impulsem do założenia Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis była realizacja projektu pn. „Budowa Parku Zdrojowego na Rakutowej wraz z uzbrojeniem terenu”, realizowanego przez gminę Ciężkowice w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, oś 11 Rewitalizacja przestrzeni regionalnej, działanie 11.2 Odnowa obszarów wiejskich, który wśród swoich celów przewidywał wsparcie mieszkańców znajdujących się w trudnym położeniu, mogących poprawić swoją sytuację życiową. Ważnym elementem tego projektu było założenie, że możliwe jest stworzenie warunków, które ułatwią samodzielne lub z pomocą instytucji i przedsiębiorstw polepszenie sytuacji życiowej poprzez wydzwignięcie się z apatii, kryzysu, braku wiary w lepszą przyszłość, a tym samym doprowadzą do społecznej i zawodowej reintegracji, głównie wykształcenia umiejętności brania odpowiedzialności za swoje życie. W związku z powyższym, w projekcie przewidziano, że gmina razem z osobami wykluczonymi utworzy spółdzielnię socjalną do obsługi terenów zielonych Parku Zdrojowego (przynajmniej 10 osób bezrobotnych i w trudnym położeniu zajmujących się pielęgnacją zieleni, jej utrzymaniem i nowymi nasadzeniami, pracami porządkowymi, dbaniem o sprawność urządzeń technicznych do hydroterapii, drobnymi naprawami i remontami i obsługą turystyczną parku). Głównym zadaniem dla realizacji tego działania było wskazanie, że podjęta aktywność zawodowa spowoduje wydzwignięcie członków spółdzielni ze stanu marazmu i niewiary we własne możliwości, a w efekcie doprowadzi do przywrócenia im umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej oraz pełnienia ról społecznych. Celem ogólnym projektu było rozwiązanie istotnych problemów społecznych mieszkańców gminy Ciężkowice poprzez nadanie nowego impulsu rozwojowego i ożywienie gospodarcze obszaru objętego kryzysem, a poprzez to znaczącą poprawę jakości życia mieszkańców – stworzenie im nowych perspektyw rozwoju w miejscu zamieszkania i powstrzymanie zjawiska depopulacji. Realizację tego celu umożliwiło uzyskanie przez gminę Ciężkowice dofinansowania w kwocie 15 519 999,00 zł ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, co stanowiło 2/3 wsparcia w ramach całkowitej wartości projektu, która wyniosła 22 727 455,50 zł.

Samo pozyskanie środków pieniężnych nie jest jednak wystarczającym bodźcem do założenia spółdzielni socjalnej, gdyż potrzebne są działania organizacyjno-prawne, które umożliwią funkcjonowanie podmiotu pod względem formalnym. W związku z powyższym, Rada Miejska w Ciężkowicach podjęła uchwałę nr XL/363/22 z dnia 30 marca 2022 roku w sprawie utworzenia spółdzielni socjalnej. Uchwała ta w przepisie § 3 w zw. z § 2 stanowi, iż gmina wraz Ochotniczą Strażą Pożarną w Zborowicach są członkami założycielskimi Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, przy czym gmina Ciężkowice obejmuje 20 udziałów członkowskich o łącznej wartości 6 000 zł, a także zobowiązuje się do wpłaty wpisowego w wysokości 100 zł, zgodnie z terminami wskazanymi w statucie. Ponadto uchwała w § 4 zawiera postanowienie o przyjęciu projektu statutu Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis dołączonego jako załącznik do uchwały. Oprócz gminy Ciężkowice, członkiem założycielskim przywołanej spółdzielni socjalnej była Ochotnicza Straż Pożarna w Zborowicach, której Zarząd w dniu 29 marca 2022 roku przyjął uchwałę 1/22 w sprawie spółdzielni socjalnej, gdzie w § 2 wskazano, że członek ten obejmuje 5 udziałów członkowskich o łącznej wartości 1 500 zł, a także zobowiązuje się do wpłaty wpisowego w wysokości 100 zł, zgodnie z terminami wskazanymi w statucie. Dodatkowo, uchwała Zarządu Ochotniczej Straży Pożarnej w Zborowicach w § 4 odnosi się do przyjęcia projektu statutu Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, dołączonego jako załącznik do uchwały.

Przyjęcie obu wymienionych uchwał świadczy o dobrej współpracy pomiędzy jednostką samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym (w tym przypadku gminy o wielowiekowej tradycji, <https://ciezkowice.pl/pl/313/0/dzieje-miasta.html>, dostęp: 4.04.2023) a lokalną organizacją społeczną, jaką jest Ochotnicza Straż Pożarna (występująca jako stowarzyszenie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 2 sierpnia 2001 roku, <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-kr/strona-glowna/index.html>, dostęp: 04.04.2023). Należy podkreślić, że gmina jest osobą prawną, ustawowo zobowiązaną do realizacji zadań własnych i zleconych (np. art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, dotyczący obowiązku zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej spoczywającego na jednostkach samorządu terytorialnego w zakresie ustalonym ustawą). Niezależnie od tego, stowarzyszenie będące organizacją pozarządową, zgodnie z art. 2 ust. 1 i 2 Ustawy dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych oraz samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności. Ochotnicza Straż Pożarna niewątpliwie podejmuje działania aktywizacyjne w lokalnych społecznościach obejmujących niewielkie miejscowości, zazwyczaj posiadające status wsi. Przykładem współdziałania jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowej jest podjęcie uchwały nr 1/2022 z dnia 13 kwietnia 2022 roku Walnego Zgromadzenia Założycielskiego Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis w sprawie utworzenia Spółdzielni, przyjętej przez Burmistrza gminy Ciężkowice oraz Prezesa Ochotniczej Straży Pożarnej w Zborowicach.

Jednocześnie trzeba zauważyć, że nie pomijając pozycji założycieli – osób prawnych, spółdzielnia socjalna potrzebuje członków będących osobami fizycznymi, przy czym wskazane byłoby, żeby zaliczały się one do kategorii osób wykluczonych społecznie. Kwalifikacja ta wymagana jest przez przepisy prawa (art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Z drugiej strony dopuszczalne jest członkostwo

„profesjonalistów”, czyli osób niepodlegających zjawisku wykluczenia społecznego z zastrzeżeniem, by ich liczba nie przekroczyła 50% (art. 5 ust. 5-6 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Osoby posiadające kompetencje związane z zarządzaniem spółdzielnią socjalną stanowią istotny komponent funkcjonowania tego podmiotu, gdyż często są „mózgiem operacji”, a zatem kierują działalnością tak, żeby dać szansę zatrudnienia osobom defaworyzowanym, które zazwyczaj nie legitymują się wysokim stopniem wykształcenia, doświadczenia zawodowego czy posiadanych umiejętności. Bardzo ważne jest zatem pozyskanie lokalnych liderów, którzy podejmą się zarządzania spółdzielnią socjalną i poniosą odpowiedzialność za należyte funkcjonowanie instytucji, zgodnie z wymogami formalno-prawnymi.

W przypadku Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis podczas zebrania Walnego Zgromadzenia Założycielskiego przeprowadzono wybory, jak również przyjęto uchwały: nr 4/2022 oraz 5/2022 z dnia 13 kwietnia 2022 roku, w których wskazano, że na funkcję Prezesa Zarządu wybrano Genowefę Kubator, a na Zastępcę Prezesa – Wiktorię Banię. Niewątpliwie od zaangażowania Zarządu Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis zależy dalsze owocne funkcjonowanie podmiotu, a szczególnie wspieranie członków spółdzielni zaliczających się do osób wykluczonych.

Dodatkowo, uchwałą nr 2/2022 z dnia 13 kwietnia 2022 roku przyjęto statut, w którym stwierdzono, że celem Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis z siedzibą w Ciężkowicach jest reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków, jak również prowadzenie działalności społecznej, sportowo-turystycznej i oświatowo-kulturalnej na rzecz swoich członków, pracowników i środowiska lokalnego, a także działalności społecznie użytecznej (§ 5 statutu). Realizacja wymienionych celów odbywa się poprzez działalność w zakresie produkcji, usług, handlu, przy czym zakwalifikowanie poszczególnych działań omawianej spółdzielni dokonywane jest przez zakwalifikowanie do jednej z 29 kategorii (podklas Polskiej Klasy Działalności), które obejmują m.in. aktywność w obrębie utrzymania zieleni i sprzątania, gastronomii, transportu, turystyki (§ 6 statutu), przy czym podstawowa działalność to usługi związane z zagospodarowaniem terenów zielonych. Spółdzielnia, tak jak każdy inny przedsiębiorca zarejestrowany w Krajowym Rejestrze Sądowym, prowadzi działalność gospodarczą, aczkolwiek statut w § 6 przewiduje, że inne typy działalności omawianego podmiotu to: statutowa działalność nieodpłatna lub odpłatna. Ponadto § 7 statutu stanowi, że wykonywanie ww. działalności wiąże się z zawieraniem umów, realizacją projektów krajowych, samorządowych i unijnych, a także podejmowaniem innych działań prawnych i faktycznych, niezbędnych dla realizacji celów statutowych.

Statut Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, oprócz wskazania nazwy, siedziby, celów czy przedmiotu działalności, szczegółowo określa takie zagadnienia, jak: zasady członkostwa z uwzględnieniem praw i obowiązków członków oraz wpisowego, udziałów i wkładów, jak też kwestii dotyczących zatrudniania; postępowanie wewnątrzspółdzielcze; organy; zasady finansowe z podziałem na 4 fundusze własne; odniesienie do łączenia, podziału, likwidacji i upadłości spółdzielni.

Wśród postanowień statutu należy zwrócić uwagę na rolę członków. Według stanu na dzień 31 marca 2023 roku, oprócz założycieli (gmina Ciężkowice i Ochotnicza Straż Pożarna w Zborowicach) będących osobami prawnymi, do omawianej spółdzielni należą 4 osoby fizyczne, z czego 3 osoby pozostają w kategorii wykluczenia społecznego

pod względem bezrobocia czy niepełnosprawności, co umożliwiło otrzymanie dotacji z Funduszu Pracy (dotacja na przystąpienie 2 członków do spółdzielni z powiatowego urzędu pracy dla powiatu tarnowskiego) oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (dotacja dla 2 osób na składki na ubezpieczenie społeczne). Przyjmowanie i wykluczanie członków dokonywane jest uchwałą przez Walne Zgromadzenie, przy obecności wszystkich członków, przy czym głosowanie odbywa się zwykłą większością głosów (gmina reprezentowana jest przez burmistrza, a Ochotnicza Straż Pożarna – prezesa). Wymagane jest opłacenie od przyjmowanych członków wpisowego w wysokości 100 zł, a także udziału w wysokości 300 zł (nie można mieć więcej niż 20 udziałów). Wkład ma charakter dobrowolny. Środki finansowe pochodzące z wpisowego udziałów czy wkładów, a także pozyskane w trakcie funkcjonowania spółdzielni z działalności gospodarczej czy innej dzielone są na fundusze: udziałowy (powstający z wpłat udziałów członkowskich lub innych źródeł), zasobowy (powstający z wpłat przez członków wpisowego, części nadwyżki bilansowej oraz innych źródeł, w tym dotacji z Funduszu Pracy, organizacji rządowych, pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego lub innych środków publicznych), celowy (przeznaczony na realizację celów związanych z reintegracją społeczną i zawodową, jak również działalnością społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków, pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalnością społecznie użyteczną), wzajemnościowy (o ile spółdzielnia uczestniczyłaby w konsorcjum spółdzielczym). Członkostwo w spółdzielni wiąże się zarówno z uprawnieniami, jak i obowiązkami. Członkowi Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis przysługują m.in. prawo do: brania czynnego udziału w życiu spółdzielni, a w szczególności uczestniczenia w Walnym Zgromadzeniu z prawem głosowania, wybierania i bycia wybranym do organów, przedstawiania opinii, wniosków i postulatów w sprawie działalności spółdzielni oraz jej organów, zaskarżania do sądu uchwał Walnego Zgromadzenia z powodu ich niezgodności z prawem lub postanowieniami statutu, zatrudnienia w spółdzielni na zasadach określonych w statucie i pobierania stosownego wynagrodzenia, uczestniczenia w organizowanych przez Spółdzielnię imprezach socjalnych, oświatowo-kulturalnych, szkoleniowych, sportowych i turystycznych. Jednocześnie każdy członek ma obowiązki względem spółdzielni, wśród których można wymienić m.in.: uczestniczenie w realizacji zadań spółdzielni, w tym podjęcie i wykonywanie pracy w spółdzielni, branie udziału w Walnych Zgromadzeniach, dbałość o dobro spółdzielni, w szczególności o dobre imię i mienie spółdzielni, przestrzeganie zasad współżycia społecznego oraz życzliwości, uczynności i koleżeństwa w stosunku do innych członków, wpłacenie wpisowego, a także zadeklarowanych udziałów w sposób oraz terminach określonych w statucie. Niewypełnianie obowiązków może prowadzić do wykluczenia ze spółdzielni socjalnej, przy czym możliwe jest również ustanie członkostwa w efekcie wystąpienia członka ze spółdzielni (fundamentalna reguła prawa spółdzielczego to dobrowolność), wykreślenia członka z rejestru członków, śmierci członka. Niezależnie od statusu członkostwa połączonego z nawiązaniem stosunku pracy z osobami fizycznymi na podstawie spółdzielczej umowy o pracę bądź też umowy o pracę, statut dopuszcza zatrudnienie pracowników „z zewnątrz”. Z tego też względu Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis, oprócz członków, zatrudnia 1 pracownika na umowę o pracę, co jednak nie przeczy zasadzie, że 50% osób w spółdzielni może być „profesjonalistami” i nie musi się zaliczać do grona osób defaworyzowanych (§ 8-19, 23-35, 65-69 statutu).

Oprócz roli członków, istotne jest również jednoznaczne oznaczenie kompetencji organów, które odpowiadają za funkcjonowanie spółdzielni w obrocie prawnym. Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis posiada Walne Zgromadzenie i Zarząd, choć statut przewiduje możliwość wybrania członków Rady Nadzorczej, lecz obecnie – ze względu na niewielki skład członkowski (6 podmiotów: 2 osoby prawne i 4 osoby fizyczne) – przepisy ustawy o spółdzielni socjalnej przyznają fakultatywność w zakresie istnienia tego typu organu. Walne Zgromadzenie jest organem o pierwszorzędym znaczeniu dla funkcjonowania Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, gdyż podejmuje najważniejsze uchwały, które nie obejmują tzw. zwykłego zarządu. Walne Zgromadzenie jest odpowiedzialne za podejmowanie uchwał w sprawie uchwalania kierunków rozwoju działalności gospodarczej oraz społecznej i kulturalnej, wyboru i odwoływania członków Zarządu oraz Rady Nadzorczej (gdyby została powołana do życia), rozpatrywanie sprawozdań Rady Nadzorczej, zatwierdzanie sprawozdań rocznych i sprawozdań finansowych, a także decydowanie w kwestii wniosków członków spółdzielni, Rady Nadzorczej lub Zarządu, jak również udzielanie absolutorium członkom Zarządu. Musi ono zostać zwołane przez Zarząd przynajmniej raz w roku do dnia 30 czerwca, co wiąże się przede wszystkim z kwestią przyjęcia sprawozdania finansowego i udzielenia absolutorium (§ 43-50 statutu). Niewątpliwie Walne Zgromadzenie jest organem uchwałodawczym, stanowiąc impuls dla działalności Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis i statuując fundament istnienia tego typu organizacji. Wskazana spółdzielnia nie posiada obecnie Rady Nadzorczej, ponieważ przepisy ustawy o spółdzielniach wskazują fakultatywność tego organu, choć statut w unormowaniach § 51-57 przewiduje możliwość powołania Rady Nadzorczej, co może ułatwić rozwój spółdzielni pod względem liczby członków (powyżej 15) bez konieczności dokonywania zmian statutowych. Dla należytego funkcjonowania tego podmiotu niezbędna jest jednak aktywność Zarządu jako organu o charakterze wykonawczym, co wiąże się z potrzebą realizowania uchwał przyjętych przez Walne Zgromadzenie. Zarząd Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis kieruje działalnością spółdzielni oraz reprezentuje ją na zewnątrz, podejmując wszelkie decyzje nie zastrzeżone dla kompetencji Walnego Zgromadzenia lub Rady Nadzorczej (gdyby została powołana do życia). Składa się on z 2 osób, chociaż statut dopuszcza nawet skład 3-osobowy, przy czym należy podkreślić, że dla ważności oświadczenia woli wymagana jest podwójna reprezentacja (§ 58-64 statutu).

Zarząd Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, jako organ reprezentujący ją na zewnątrz, na mocy § 58 statutu był odpowiedzialny za zgłoszenie nowo powstałej jednostki organizacyjnej do Krajowego Rejestru Sądowego, aby doszło do rejestracji i nadania osobowości prawnej, co zostało zrealizowane w dniu 31 maja 2022 roku. Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis została zarejestrowana pod numerem 0000974815. Jako siedzibę wskazano miejscowość Ciężkowice, z adresem: ul. Św. Andrzeja 6, 33-190 Ciężkowice (<https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/index.html>, dostęp: 04.04.2023). Ponadto, zgodnie z wymogami przepisów o ewidencji podatników i płatników, a także o statystyce publicznej, Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis w obrocie publicznoprawnym posługuje się numerami: NIP 8733285244 i REGON 52216891300000.

Dla wizualnego odróżnienia od innych przedsiębiorców, prezentowana spółdzielnia wykorzystuje logo wskazujące na ukierunkowanie na działalność związaną z usługami obejmującymi zagospodarowanie terenów zielonych i określające siedzibę podmiotu. Logotyp obrazuje rysunek 2.

Rysunek 2. Logotyp Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis.

Źródło: <https://www.facebook.com/people/Sp%C3%B3%C5%82dzielnia-Socjalna-Zielony-Serwis/100083331039318/>, dostęp: 04.04.2023).

Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis, jak wynika z pogłębionego wywiadu przeprowadzonego z Zarządem, jest podmiotem, który dopiero staje na początku drogi związanej nie tylko z reintegracją społeczną i zawodową, ale też ukierunkowanej na aktywizację społeczności lokalnej. Niezwykle ważną rolę odgrywają: gmina Ciężkowice i Ochotnicza Straż Pożarna w Zborowicach jako podmioty niebędące osobami fizycznymi, ale wspierające inicjatywy proponowane przez Zarząd. Z drugiej strony należy podkreślić, że podmioty te i tak nie otrzymują żadnych środków finansowych, chociażby wystąpiła nadwyżka. Jednakże wartością dodaną jest wsparcie społeczności lokalnej, a zwłaszcza najsłabszego ogniwa, czyli osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, mieszkających na terenie gminy Ciężkowice. Działalność Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, tak jak każdej innej organizacji, wpisuje się w pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania, co wynika głównie z otoczenia formalnoprawnego, finansowego bądź socjologicznego.

Z wypowiedzi Zarządu nowo powstałego podmiotu wynika, że ułatwieniem dla zakładania spółdzielni socjalnych, w tym tej omawianej, jest uproszczona procedura rejestrowania spółdzielni w Krajowym Rejestrze Sądowym, odbywająca się od lipca 2021 roku drogą elektroniczną, bez konieczności faktycznej obecności w Sądzie Rejonowym w Krakowie. Zaletą jest również fakt zwolnienia z opłaty sądowej, co dotyczy zarówno rejestracji, jak też ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Niewątpliwie prezentowana spółdzielnia socjalna umożliwia zatrudnienie osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, przy jednoczesnym stwierdzeniu, że może zostać usługodawcą w zakresie ważnych dla społeczności lokalnej usług, np. w odniesieniu do dbania o „zielony wizerunek” na terenie gminy Ciężkowice, zarówno na obszarze gminnego Parku Zdrojowego, jak

i na posesjach osób fizycznych, będących właścicielami miejscowych nieruchomości. Dodatkowo bezsprzecznie, z punktu widzenia Zarządu, pozytywnym elementem istnienia Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis jest satysfakcja z prowadzenia działalności, gdyż realizowana jest misja społeczna, a także wspierane są osoby w trudnej sytuacji życiowej poprzez reintegrację społeczną i zawodową. W perspektywicznej aktywności spółdzielni pozostaje cel w postaci zatrudnienia większej liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, co wiąże się też z wymogiem współdziałania z władzami gminy Ciężkowice, a także z podmiotami wspierającymi, np. tarnowskim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej, co prowadzi do konkluzji, że spółdzielnia socjalna może korzystać z różnych programów i projektów pomagających w jej działalności.

Z drugiej strony występują liczne zagrożenia dla rozwoju Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, wśród których można wskazać bariery prawne czy finansowe. Specyfika działalności, łącząca cechy gospodarcze i społeczne, powoduje, że pomimo przywilejów prawno-finansowych, trudności rodzi dokonanie odpowiedniego zaksięgowania np. działalności gospodarczej i odpłatnej działalności statutowej. Ponadto problemy wynikające z wysokiej inflacji czy wzrostu kosztów utrzymania przedsiębiorstwa (np. wysokie ceny paliwa do kosiarek wykorzystywanych przy utrzymywaniu terenów zielonych) wpływają na konkurencyjność proponowanych usług, a w konsekwencji wysokość uzyskiwanych dochodów. Dostrzegalne są też przeszkody związane z zatrudnianiem defaworyzowanych osób, które mogą obejmować stereotypy dotyczące uprzedzeń w związku z zatrudnianiem ludzi wykluczonych albo trudniejszą organizację pracy w zakresie specyfiki pracowników oraz członków spółdzielni socjalnej. Ograniczenia te mogą dotyczyć np. jednostek z niepełnosprawnością, które ze względu na stopień bądź rodzaj niepełnosprawności nie są w stanie fizycznie czy prawnie wykonywać określonych czynności. Wiąże się to np. z dziennymi limitami czasu pracy albo koniecznością wysłania pracownika na turnus rehabilitacyjny. Oprócz wymienionych wyżej problemów mogą wystąpić okoliczności o charakterze psychologicznym, które potęgują ryzyko związane z zatrudnianiem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, gdyż osoby te – ze względu na indywidualną sytuację – nie należą do łatwych we współpracy, zwłaszcza na początku działalności przedsiębiorstwa. Ryzyko to można jednak eliminować poprzez wdrażanie aktywności ukierunkowanej na działalność społeczną, społeczno-turystyczną, oświatowo-kulturalną na rzecz członków, pracowników i środowiska lokalnego, co może spowodować większą integrację oraz wzmocnienie pozycji Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis w gminie Ciężkowice, a także pozytywne postrzeganie prezentowanego podmiotu przez miejscową ludność.

Zestawiając impulsy i bariery stanowiące środowisko dla istnienia Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis, należy przechylić szalę na stronę zalet, o czym świadczy sprawozdanie finansowe obejmujące pół roku działalności złożone do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 28 marca 2023 roku (<https://www.imsig.pl/krs/0000974815/sprawozdania/#sprawozdanie-finansowe-za-okres-od-31-maja-2022-r-do-31-grudnia-2022-r>, dostęp: 04.04.2023). Z bilansu wynika, że na koniec 2022 roku posiadane aktywa zrównoważyły pasywa (wysokość ponad 72 tys. zł). Z kolei rachunek zysków i strat wskazuje, że badany podmiot osiągnął zysk netto w wysokości 2 725 zł, co świadczy o tym, że pomimo niewielkich rozmiarów osiągnięć finansowych Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis ma perspektywę rozwoju, a odpowiednie zarządzanie może zapewnić większe dochody w przyszłości.

Podsumowanie

Zakładanie spółdzielni socjalnych nie jest zadaniem łatwym, ale niewątpliwie rodzi liczne konsekwencje, tak pod względem ekonomicznym, jak i społecznym. Łączenie elementów działalności gospodarczej i aktywności społecznej stanowi szansę nie tylko dla gminy realizującej zadania o charakterze publicznym, lecz również dla lokalnych liderów, dążących do wsparcia osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Tworzenie miejsc pracy dla osób defaworyzowanych, reintegracja społeczna i zawodowa, pozytywny wpływ na lokalne środowisko poprzez dostarczanie potrzebnych usług niewątpliwie stanowią odzwierciedlenie korzyści wynikających z funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Działalność spółdzielni socjalnych jako organizacji typu zrzeszeniowego, opartego na członkostwie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wskazuje na potrzebę istnienia takich podmiotów, które zaliczane są do sektora ekonomii społecznej. Istotnym aspektem działalności spółdzielni socjalnych jest ich społeczna odpowiedzialność, gdyż organizacje te działają na rzecz dobra wspólnego, w tym przez wspieranie bezrobotnych czy osób z niepełnosprawnością. Z drugiej strony spółdzielnie socjalne są przedsiębiorcami zmierzającymi do osiągnięcia zysku, przy czym dążenie to nie powinno przysłaniać celów społecznych.

Spółdzielnia Socjalna Zielony Serwis stanowi przykład podmiotu, który pomimo krótkiego okresu aktywności ma szansę na rozwój. Ważne jest jednak założenie, że osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, będące członkami omawianej spółdzielni, powinny zostać przygotowane do prowadzenia działalności gospodarczej i zachęczone do pełnienia ról społecznych. Działania te powinny charakteryzować się kreowaniem aktywnych zachowań społecznych przy równoczesnym niwelowaniu biernej postawy nastawionej wyłącznie „na branie”, co w konsekwencji doprowadzi do usamodzielnienia zawodowego na otwartym rynku pracy. Utworzenie Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis przez 2 osoby prawne świadczy o współdziałaniu jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych, a także wskazuje, że pomoc ze strony instytucji założycielskich przy udziale wyspecjalizowanych instytucji, jak np. tarnowski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, będzie się wiązać z dbałością o przyszłość i perspektywy rozwoju nowego podmiotu. Należy również podkreślić rolę Zarządu, który odpowiednio, „profesjonalnie” zarządza omawianą spółdzielnią, prowadząc owocną działalność gospodarczą, przynoszącą zysk, chociażby w niewielkiej wysokości. Nawet mała zachęta finansowa stanowi motywację dla dalszego funkcjonowania badanej spółdzielni, a w efekcie jest dobrym prognostykiem dla perspektywicznych efektów działalności.

Bibliografia

- Bauer, C.M., Guzmán, C., Santos, F.J. (2012). Social Capital as a Distinctive Feature of Social Economy Firms. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 8, 437-448.
- Blicharz, J., Kocowski, T., Paplicki M. (2019). *Spółdzielnie socjalne oraz organizacje pozarządowe wsparciem dla zagrożonych wykluczeniem*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Boczar, K. (1973). *Spółdzielczość*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Chyra-Rolicz, Z. (2017). Spółdzielnie socjalne szansą dla wykluczonych? – zamierzenia i rezultaty. W: Z. Galor, S. Kalinowski, U. Kozłowska, *Marginalizacja a rozwój społeczny – między terażniejszością i przeszłością*. Bielefeld: Societas Pars Mundi Publishing.
- Cioch, H. (2009). *Zasady rocdzelskie i ich realizacja w praktyce*. Lublin: Teka Komisji Prawniczej – OL PAN.

- Cioch, H. (2011). *Prawo spółdzielcze*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Gniewek, E. (2012). *System Prawa Prywatnego. Prawo rzeczowe*. Warszawa: C.H. Beck.
- Godlewska-Bujok, B., Miżejewski, C. (2012). *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Kędziorek, F. (1988). *Spółdzielczość w zarysie*. Warszawa: Wydawnictwo Spółdzielcze.
- Kłodnicka A. (2013). Cechy Spółdzielni Socjalnej – kierunek zmian ustawodawczych. *Wroclaw Economic Review, 19/3. Acta Universitatis Wratislaviensis, 3536*, 9-19.
- Novkovic, S., Puusa, A., Miner, K. (2022). Co-operative identity and the dual nature: From paradox to complementarities. *Journal of Co-operative Organization and Management, 10*. 100162
- Pichowski, A. (2004). *Źródła i nurty ideowe spółdzielczości w Europie i na ziemiach polskich*. Radom: WSH.
- Pleśniak, M. (2019). Spółdzielnie socjalne jako nowy środek walki z wykluczeniem. W: J. Blicharz, T. Kocowski, M. Paplicki, *Spółdzielnie socjalne oraz organizacje pozarządowe wsparciem dla zagrożonych wykluczeniem*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Saz-Gil , I., Bretos, I., Díaz-Foncea, M. (2021). Cooperatives and Social Capital: A Narrative Literature Review and Directions for Future Research. *Sustainability, MDPI, 13(2)*, 1-18.
- Stefczyk, F. (1925). *Początki i ogólne warunki rozwoju spółdzielczości w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego.
- Stolińska-Janic, J. (1996). *Nowe sformułowanie zasad spółdzielczych*. Warszawa: Wydawnictwo SIB.
- Uchwała Rady Miejskiej nr XL/363/22 z dnia 30 marca 2022 roku w sprawie utworzenia spółdzielni socjalnej. Pobrane z: <https://bip.malopolska.pl/ugciezkowice,a,2086158,uchwala-nr-xl36322-rady-miejskiej-w-ciezkowicach-z-dnia-30-marca-2022r-w-sprawie-utworzenia-spoldzie.html>.
- Uchwała Rady Miejskiej Nr XXV/198/17 z dnia 30 marca 2017 roku Gminny Program Rewitalizacji Gminy Ciężkowice na lata 2016-23. Pobrane z: http://www.rpo.malopolska.pl/download/program-regionalny/rewitalizacja/025_Ciezkowice.pdf.
- Uchwała Zarządu Ochotniczej Straży Pożarnej w Zborowicach nr 1/22 z dnia 29 marca 2022 roku.
- Uchwały Walnego Zgromadzenia Założycielskiego Spółdzielni Socjalnej Zielony Serwis nr 1/2022, nr 2/2022, 3/2022, 4/2022, 5/2022 z dnia 13 kwietnia 2022 roku.
- Ustawa dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r., poz. 2261).
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2020 r., poz. 176 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (Dz.U. z 2022 r., poz. 2500).
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2021 r., poz. 648).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2022 r., poz. 690 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 1683 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2020 r., poz. 2085 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudniani osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. z 2022 r., poz. 459 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz.U. z 1920 r., Nr 111, poz. 733) (uchylony).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz.U. z 2022 r., poz. 1812).

Wojciechowski, S. (1939). *Historia spółdzielczości polskiej do 1914 roku*. Warszawa: Spółdzielczy Instytut Naukowy.

<http://www.zlsp.org.pl/pl/o-spoldzielniach>.

<https://ciezkowice.pl/pl/313/0/dzieje-miasta.html>.

<https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/index.html>.

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/sp%C3%B3%C5%82dzielnia.html>.

<https://prs.ms.gov.pl/>.

<https://www.facebook.com/people/Sp%C3%B3%C5%82dzielnia-Socjalna-Zielony-Serwis/100083331039318/>.

<https://www.imsig.pl/krs/0000974815/sprawozdania#sprawozdanie-finansowe-za-okres-od-31-maja-2022-r-do-31-grudnia-2022-r>.

<https://www.krs.org.pl/branze-spoldzielcze>.